

Kadri KRYEZIU

REVOLUCIONI I STUDENTËVE TË 11 MARSIT TË VITIT 1981

Abstrakt

Demonstratat e vitit '81 ishin vazhdimësi e demonstratave të studentëve të vitit 1968, por me kërkesa më të zgjeruar. Qëllimi i gjithë këtyre protestave apo demonstratave apo revolucionet, ka qenë liria nga pushtuesit serb. Unë njëri prej organizatorëve të demonstratave të 11 marsit 1981, kam përshkruar rrjedhat origjinale te nisjes së këtyre demonstratave, e para për të treguar të vërtetën dhe vetëm të vërtetën dhe për të treguar se këto demonstrata janë nisur nga studentët e rregullt të Universitetit të Prishtinës, pa ndikim nga askush nga jashtë, e kam fjalën për shtetet apo qarqe politike. Për shkak të përgatitjes shumë të mirë të këtyre protestave, them se u organizuan në një nivel të lartë të ilegalitetit, e cila prodhoi dilema se kush ka mundur t'i organizoj ato. Ky është varianti origjinal i organizimit të demonstratave të 11 marsit 1981.

Përshkrimi i Demonstratave të 11 marsit të vitit 1981

Ishin akumuluar shumë probleme të hershme e të vonshme, në sfera të ndryshme të jetës në Kosovë. Mungesa e zhvillimit ekonomik në standardet e ish Republikat e Jugosllavisë, mos respektimi i kushtetutës të vitit 1974.

Organizimin e demonstratave të 11 marsit të vitit 1981, e kanë bërë studentet e Fakultetit Juridik, Ramadan Gashi, Bedri Deliu, Januz Januzaj dhe Kadri Kryeziu, banues në dhomën 312 dhe studentet: Gani Koci, Murat Musliu dhe Selim Geci, banues në dhomën 310 të konviktit III. Më 9 Mars ne, studentët e lartcekur jemi tubuar në dhomën 310 dhe atë natë, si rëndom sa herë rrinim së bashku kemi biseduar për çështjen e studentëve dhe të Kosovës pas shumë diskutimeve kemi vlerësuar se është e nevojshme të shprehim revoltën tonë si studentë për situatën që mbretëronte në Kosovë dhe kemi vendosur për organizimin e demonstratës së 11 Marsit, kemi bërë planin e veprimit dhe kemi caktuar kohen e fillimit të demonstratës, ora 19 dite e mërkurë, demonstrata duhej të fillohej nga Mensa e studentëve.

Si jurist ka qenë shumë vështirë për ta gëlltitur atë që thuhej në Kushtetutën e vitit '74 se të gjitha të drejtat qytetarët i kanë të barabarta në Kosovë, gjë që nuk ishte e vërtetë. Ndërkaq klasa politike e ka zbatuar politikën e Komitetit Qendror të Lidhjes Komuniste të Jugosllavisë.

Kushtetutën e vitit '74 dikush e ka kuptuar si diçka më liberale, por ajo në fakt ka qenë një kamuflazh me të cilën populli shqiptar në Kosovë nuk i ka gëzuar të drejtat e barabarta si popujt e tjerë në ish-Jugosllavi. Si më 1974 ashtu edhe në vitin 1978, ka pasur shumë njerëz tanë në burgje të ish- Jugosllavisë, që janë burgosur vetëm pse e kanë ngritur zërin kundër padrejtësive, në mesin e tyre ka qenë edhe Adem Demaçi, i cili për ne ka qenë frymëzim.

Pastaj, në përpjekjet për realizimin e të drejtave tona të ligjshme, kemi qenë të frymëzuar edhe nga gazetatat të cilat i lexonim në atë kohë «Lajmëtari i Lirisë», «Bashkimi», «Zëri i Kosovës», që na vinin nga grupi i Jusuf Gërvallës e Kadri Zekës, me të cilët unë fatkeqësisht nuk kam pasur kontakt.

Pastaj libri «Gjarpërinjtë e Gjakut», i Adem Demaçit. Bile më kujtohet një rast kur një ditë në konvikte kishin ardhur disa njerëz të UDB-së (Shërbimi i Sigurimit Serb). Unë e kam pasur me vete librin «Gjarpërinjtë e Gjakut» dhe para se të shkoj në dhomën time kam hyrë

në një dhomë tjetër dhe nga kati i dytë kam kërcyer poshtë me gjithë libër dhe fatmirësisht kam shpëtuar pa ndonjë lëndim.

Kam kërcyer sepse ai libër që atë kohë ka qenë problem, sikurse edhe për një «KR (Kosova Republikë)» janë dënuar njerëzit.

Në konviktin numër tre kemi biseduar mu për këto probleme. Diskutime ka pasur edhe me studentët e tjerë por ky është grupi i cili ka organizuar demonstratat e 11 marsit të vitit 1981.

Ky grup nuk është themeluar por ne kemi qenë bashkë në dhomën 312 dhe në dhomën 310 të konviktit III (tre) dhe gjatë bisedave kemi shprehur mendimin tonë për problemet me të cilat ballafaqohesh populli shqiptar. Ky grup ka qenë shumë transparent, nuk ka qenë grup ilegal dhe në momentin kur ne i kemi organizuar demonstratat nuk kanë pasur njohuri as UDB-ja e as grupet ilegale, të cilat janë befasuar me veprimet tona.

Organizimi në njëfarë mënyre ka qenë edhe legal edhe ilegal, i fshehur pas disa kërkesave ekonomike, sociale, etj. Bile më kujtohet se kur janë bërë demonstratat e 11 marsit, ka qenë ditë e mërkurë dhe ka luajtur futboll Prishtina me Partizanin dhe më duket se atë ndeshje se Prishtina e pati fituar.

Kur kemi dalë në mbrëmje, qytetarët kanë menduar se ne jemi simpatizant të Prishtinës dhe kemi dal për ta festuar fitoren por ne nuk kemi pasur lidhje atëherë me përkrahjen e ekipeve të futbollit si Prishtina, Partizani, Cërvena Zvezda, etj, të cilat disa shqiptarë bukur shumë i kanë dashur. Ndërsa ne kemi qenë krejt të orientuar ndryshe – rreth çështjes së Kosovës. Mirëpo në atë kohë ne nuk kemi kërkuar pavarësi për Kosovën por Republikë për të qenë e barabartë me të gjitha Republikat tjera.

E motiv për veprimet tona ka qenë Lidhja e Prizrenit e pastaj në vitin 1979, ne për herë të parë ne konviktin numër III (tre) të studentëve bashkë me disa shokë (me kujtohet vetëm Shemsi Syla), kemi organizuar për herë të parë mos me dalë me e prit Titon, i cili në Kosovë atë vit pat ardhur për herë të fundit.

Edhe ky veprim i joni atëherë ka qenë shumë i rrezikshëm sepse në atë kohë është dashtë me dal me prit Titon gjithsesi, nëse nuk

ke dal atëherë të kanë cilësuar armik të popullit, por ne nuk i kemi marrë parasysh këto fjalë dhe ia kemi arritur që një pjesë të mirë të studentëve t'i bindim që të mos dalin për ta pritur Titon.

Këtu mendoj që ia ka filluar ajo thyerja historike, tani kishin ardhur vitet e '80-ta, edhe në atë vit i kemi bërë disa protesta të brendshme në Qendrën e Studentëve, kështu që më 9 e 10 mars të vitit 1981 kemi diskutuar në dhomën time 312 me cimerat e mi dhe në dhomën 310 me Gani Kocin dhe kemi ardhur në përfundim se duhet bërë diçka në këtë drejtim. Dhe kemi vendosur t'i ndajmë detyrat.

Për detyrë e kemi pasur që secili nga ne të bëjmë shok më shumë, në mënyrë që kur të shkojmë në Mensë me datën 11 mars në ora 19:00, ta bllokojmë Mensën dhe pastaj të dalim në qytet.

Filozofia jonë ka qenë që pakënaqësinë tonë ta marrin vesh edhe të tjerët nga jashtë, e për ta marrë vesh të tjerët nga jashtë është dashur për të bërë diçka. Kështu që ne kemi shkuar në Mensë më 11 mars '81. Ne shokët – organizatorët shkua bashkë, situata në Mensë ishte njëjtë. Kështu që në atë mbrëmje kemi shkuar në Mensë dhe kemi filluar t'i heqim studentët nga vijat ku pritnin për ushqim dhe në një moment unë kur kam hyrë në një vijë të ushqimit dhe kam takuar Bahrije Kastratin, studente e Fakulteti Juridik ka qenë, kurse unë me motrën e saj isha i fejuar dhe në atë moment ajo me ka pyetur se çka po ndodh, ndërsa unë i tregova se po bënim demonstrata, e ajo në atë moment e ka marrë pjatën dhe e ka hedhur për tokë.

Shumë kohë pastaj është folur se një vajzë i ka nisur Demonstratat. Jo, demonstratat i kemi nisur ne grupi që përmenda me lartë, ndërkaq Bahrija vetëm e ka gjuajtur pjatën dhe nga ai moment studentët kanë filluar t'i rrotullojnë tavolinat...ka pasur pak vrazhdësi aty por pas 10 minutave është pastruar salla dhe në kemi dalë jashtë. Demonstratat e 11 marsit '81 në kuptimin e jashtëm kanë pasur karakter ekonomik-social, ndërsa në thelb përmbanin gjithësi karakterin politik.

Pasi që numri i studentëve është rritur dukshëm, më duket se kemi qenë 300-400 veta kemi marrë rrugë për në qytet. Ne ishim në ballë të studentëve, ndërkaq Gani Kocin e kisha afër i cili në një

moment e ka nisur të brohoras «Kosova Republikë». Unë në atë moment ia kam mbyllur gojën dhe i kam thënë: ngadalë se herët është. Ne nuk e dinim çka po bëhet njëherë, kështu që kemi vazhduar rrugën për në qytet dha pas disa metrave i kemi takuar disa vetura të zeza të Komitetit.

A kanë qenë të Mahmut Bakallit a të Xhavit Nimanit nuk kemi arritur të mësojmë por e di se kemi gjuajtur me gur dhe kemi vazhduar rrugën kah shtëpia e Xhavit Nimanit, ku ruante një polic, e kemi gjuajtur edhe atë polic edhe shtëpinë e Nimanit dhe kemi vazhduar rrugën kah Hotel Grandi.

Më kujtohet se në atë natë ka qenë edhe Bajram Kosumi, i cili ka brohoritur «Lironi shokët nga burgu». Ky është realitet, Kosumi ka qenë shumë i zëshëm dhe është i gjatë edhe nga trupi e është dalluar. Atë nuk e kam njohur deri atë natë. Grupi ynë ka qenë nga 300- 400 veta. Ne kemi shkuar të gjithë së bashku dhe kur kemi ardhur te RTP-ja (Radio Televizioni i Prishtinës) meqë atëherë luanin filma erotik, sepse policia e Serbisë në atë kohë ka qenë e orientuar edhe në degjenerimin e të rinjve shqiptarë të Kosovës, aty, afër RTP-së i kemi parë disa pllakate që i reklamnin këta filma, të cilat disa student që ishin më të përgatitur fizikisht i kanë thyer dhe pastaj e kemi vazhduar rrugën drejtë Mensës.

Kemi ardhur afër Mensës, konkretisht te Instituti Albanologjik, i kemi parë policinë që na i ka drejtuar pushkët. Kjo tani na frikësoi pak, i kishim vetëm nga 22 vjet dhe kur nisën të na gjuanin me gaz lotsjellës, ne filluam të shpërndahemi. Bile më kujtohet duke kaluar andej nga «Ulpiana» për në Mensë, një serbe prej së larti nga banesa më ka gjuajtur me një lakër e për pak që nuk më ka rrokur në kokë. Ne e kemi vazhduar rrugën prapë dhe kur kemi shkuar te mensa e kemi parë grupin e dytë të protestuesve duke ardhur, i cili përafërsisht i kishte pasur rreth dhjetëmijë (10.000) veta. Kur e kemi parë atë grup, nuk po me kujtohet a i kam thënë Gani Kocit apo Ramadan Gashit: e tash çka u bë?

Nuk e di kush e kishte organizuar këtë grupin e dytë të protestuesve, më duket se ata spontanisht na janë bashkangjitur në

demonstratë. Ky grup i madh i protestuesve ia arriti të thyej edhe kordonin e policisë, pastaj të gjithë së bashku kemi qëndruar në Qendrën e Studentëve. Më kujtohet se aty kemi kënduar të gjithë së bashku si «Gurtë e Kaçanikut», e më vonë atë natë (11 mars '81) ka ardhur Ali Lajçi i cili ka qenë në Kino me të fejuarën e vet. Ai nuk e ka ditur për organizimin mirëpo duke e parë çka po ndodh ka hipur mbi një trafo të rrymës elektrike, e cila ka qenë në Qendrën e Studentëve dhe e ka thënë një fjali bukur të madhe për atë kohë «Ç'është ky gjak rinor, ç'është ky vurmak.. . jepni vurmak». Pas këtyre fjalëve studentët edhe më shumë janë «kallë», ndërsa më vonë për ta qetësuar situatën ka ardhur edhe Pajazit Nushi, i cili ka qenë në atë kohë Zyrtar i lartë, e të cilin e kanë gjuajtur me gurë.

Demonstrata ka vazhduar tërë natën deri në ora pesë të mëngjesit. Deri me 25 mars nuk ka pasur lëvizje.

Grupi ynë nuk i ka organizuar demonstratat e 26 marsit '81. Kurse demonstratat e 26 marsit kanë qenë të organizuar nga Ali Lajçi, Bajram Kosumi, Murat Musliu, Merxhan Avdyli, etj, sa më kujtohet, këta kanë qenë organizator, ndërsa ne kemi qenë pjesëmarrës aktiv, e kemi ndihmuar organizimin por nuk kemi qenë organizator, dm.th. në dhomën e Ali Lajçit është bërë organizimi i demonstratave të 26 marsit. Edhe ne kemi qenë pjesëmarrës aty dhe i kemi parë parullat. Parullat janë bërë në mënyrë të organizuar dhe përveç atyre që kanë qenë të karakterit ekonomik, ka pasur shumë edhe të karakterit politik. Dy prej parullave që kanë qenë shumë interesante ishin: «Jemi shqiptarë – nuk jemi Jugosllav», «Trepça punon, Beogradi ndërton». Natyrisht se ka pasur edhe parulla të tjera. Më 25 mars janë bërë këto parulla, ndërsa Murat Musliu e ka marrë detyrë që në mëngjesin e 26 marsit të mos i lejojë studentët për të shkuar në ligjërata, duke i informuar se do të organizohen demonstrata. Kështu që rreth orës 10 kemi dalë para konvikteve, ndërsa pas pak ka ardhur Azem Vllasi, i cili kishte bërë përpjekje për ta ndaluar demonstratën sepse atë ditë ka qenë edhe Stafeta e Titos e qëllimi i ynë ishte me e ndal e me e prish Stafetën. Vllasi ka fol çka ka fol por nuk ka arritur të na bind. Më kujtohet se unë kam qenë shumë afër tij kur ka thënë «mosni bre, se e

morët në qafë veten edhe mua». Por ne kemi vazhduar rrugën teposhtë për në qytet, ku jemi përballur me policinë, e cila ka përdor dhunë të egër por aty disa nga ne demonstruesit e kemi kaluar edhe atë pengesë dhe kemi shkuar në qytet te Teatri Kombëtar, ku kemi arritur që ta prishim manifestimin për Stafetën e Titos. Më vonë në Qendrën e Studentëve, për t'i shpërndarë demonstruesit tjerë që nuk kishin arritur të depërtojnë në qytet kanë ndërhyrë forcat speciale të policisë së ish Jugosllavisë, të cilat ishin ftuar nga udhëheqësit politik të Kosovës.

Nga kjo ndërhyrje e policisë, janë revoltuar edhe më shumë qytetarët dhe nuk kanë shkuar shumë ditë e ka pasur përsëri demonstrata, në prill, më 1 dhe 2 prill.

Demonstrata e prillit nuk e dimë kush i ka organizuar. Ne e kemi diskutuar këtë punë, nuk ka dalë askush për të thënë se i ka organizuara këto demonstrata, edhe pse kuptohet se njerëzit kanë punuar por mendoj më tepër në mënyrë individuale.

Në fillim është burgosur Ali Lajçi, pas demonstratave të 26 marsit '81. Lajçi nuk ka ditur për ne, nuk na ka njohur ne, grupin tonë dhe UDB-ja ka menduar se Ali Lajçi ishte lideri kryesor i organizmit të demonstratave bashkë me Bajram Kosumin. Më vonë i kanë marrë edhe Gani Kocin, jo për demonstrata por për pjesëmarrje në grupin ilegal të Llapit, Ramadan Gashin e kanë marrë me 9 korrik, ndërsa mua e Murat Musliun, më duket më 11 apo 12 korrik, e pastaj Januz Januzaj e Bedri Deliun... e shumë studentë të tjerë, të cilët u dënuam së bashku me qindra vite burg.

